

УДК 9п.9(332.3)

СТРУКТУРА ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ ДУБРИНИЦЬКО- МАЛОБЕРЕЗНЯНСЬКОЇ ТГ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Діана Кирлик, Микола Карабінюк

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

Проаналізовано проблеми використання сільськогосподарських угідь Дубриницько-Малоберезнянської територіальної громади Закарпатської області. Проаналізовано та узагальнено результати дослідження стану земель сільськогосподарського призначення, запропоновано перспективи їх збалансованого використання та охорони. Також окреслено актуальні питання збереження сільськогосподарських угідь досліджуваної громади та ін.

Ключові слова: сільськогосподарські угіддя, рілля, сінокоси, ґрунт, деградація, охорона земель, територіальна громада.

CURRENT SITUATION AND USE OF AGRICULTURAL LAND OF DUBRINITSKO-MALOBEREZNYANSKAYA TERRITORIAL COMMUNITY OF THE TRANSCARPATHIAN REGION

Diana Kyrylyk, Mykola Karabiniuk

State University «Uzhhorod national university», Uzhhorod, Ukraine

The problems of agricultural land use of Dubrynytsia-Malobereznyansk territorial community of Transcarpathian region are analyzed. The results of the study of the state of agricultural lands are analyzed and generalized, the prospects of their balanced use and protection are offered. Also topical issues of preservation of agricultural lands of the studied community and others are outlined.

Keywords: agricultural lands, arable land, hayfields, soil, degradation, land protection, territorial community.

ВСТУП. Земельні ресурси є найціннішим багатством, яким на сьогодні володіють люди та отримують необхідну для проживання продукцію. У залежності від особливостей нашого господарювання на землях та рівня впровадження принципів збереження залежить безпосередньо залежить тривалість використання цього ресурсу у перспективі та наше майбутнє загалом. Земельні ресурси належать до основних національних багатств України.

Загалом, до земельних ресурсів України належать усі землі в межах держави, у тому числі й території українських островів на півдні держави та землі, що зайняті водними об'єктами тощо. Так усі землі за основним цільовим призначення поділяються на низку категорій, кожна з яких відрізняється правовим режимом та особливостями використання [13]. Натомість, ґрунти виконують низку важливих функцій, зокрема: регулюють якість поверхневих і підземних вод, впливають на склад атмосферного повітря, є середовищем проживання більшості живих організмів суходолу та забезпечують виробництво сільськогосподарської продукції для

людського суспільства. Тому однією із найважливіших умов збереження довкілля і продуктивності сільського господарства є аналіз сучасного стану та моніторинг антропогенного навантаження на земельні ресурси головно сільськогосподарських територій, які зазнають значного господарського впливу та є вразливими до розвитку сучасних негативних процесів деградації.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ. Згідно чинного законодавства України усі землі поділяються на 9 категорій за цільовим призначенням: а) сільськогосподарського призначення; землі житлової та громадської забудови; землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення; землі оздоровчого призначення; землі рекреаційного призначення та інші [2].

Особливою категорією земель земельного фонду України є *землі сільськогосподарського призначення*, до якої належать усі землі, надані для потреб сільського господарства або призначені для вказаних цілей [3]. Вони є основною складовою державного земельного фонду і займають близько 42 млн. га, що становить 70 % земель України [7,13]. До земель сільськогосподарського призначення належать декілька типів угідь, основними із яким є: рілля, сіножаті, пасовища, перелоги, землі, що зайняті багаторічними насадженнями тощо [3].

Аналізуючи територіальну диференціацію та структуру сільськогосподарських угідь на території України спостерігається суттєве зменшення їхніх площ у гірських районах [14]. Так у Закарпатській області найнижчий показник сільськогосподарської освоєності (37,03 %) [14], що є результатом переважання гірської території. Це є також одним із факторів високої цінності сільськогосподарських угідь для оптимального функціонування господарства регіону. Однак, впродовж останніх років впродовж останніх років відбувається постійна трансформація земельного фонду Закарпатської області. Спостерігається зменшення площі сільськогосподарських угідь, натомість – зростає антропогенне навантаження, значно погіршується якісний стан земельна та ін. Також збільшується площа еродованих земель, погіршується родючість ґрунту і зростає дефіцит поживних речовин, що негативно позначається на сільськогосподарському виробництві. Інтенсивне та нераціональне використання сприяє збільшенню у структурі земель площ ґрунтів з незадовільними властивостями (деградовані та інші малородючі ґрунти) та інше.

Метою нашого дослідження є визначення сучасного стану та особливостей господарського використання сільськогосподарських угідь Дубриницько-Малоберезнянської територіальної громади (ТГ), яка розміщена в Ужгородському районі Закарпатської області. До її складу входить 9 населених пунктів: с. Дубриничі, с. Пастілки, с. Новоселиця, с. Буківцьово, с. Малий Березний, с. Завосина, с. Мирча, с. Смереково та с. Черногорова [1]. Наші дослідження головно ґрунтувалися на аналізі фондових матеріалів відділу земельних відносин та з питань екології відповідної територіальної громади переважно за період 2016-2018 років [1].

Таким чином, загальний земельний фонд Дубриницько-Малоберезнянської ТГ представлений 26 420 га, із яких станом на 2018 рік понад 22 % площі становлять сільськогосподарські угіддя [1]. Їхня загальна площа становить близько 5 850 га, із яких понад 69 % території – це сільськогосподарські угіддя, що знаходяться за межами населених пунктів. У результаті на кожний населений пункт територіальної громади припадає у середньому 300-500 га сільськогосподарських земель за межами населених

Науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих вчених
«ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЇ,
СУСПІЛЬСТВА ТА ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ»
Україна, м. Ужгород, 1–3 грудня 2021 р.

пунктів, а для таких сіл як Дубриничі та Малий Березний цей показник станом на 2018 рік перевищує досягає 752,3 та 71,4 га відповідно (рис. 1). Однак, найбільшого господарського навантаження зазнають сільськогосподарські землі у межах населених пунктів, загальна площа яких у Дубриницько-Малоберезнянській ТГ досягає 1 796,2 га [1]. Зважаючи на найбільший антропогенний вплив, ці території знаходяться у підвищеному ризику розвитку процесів деградації земель.

Проведений нами аналіз структури сільськогосподарських угідь у межах населених пунктів Дубриницько-Малоберезнянської ТГ за період 2016–2018 років свідчить, що понад 48 % їхньої загальної площі займає рілля – 869,75 га (рис. 2). Найбільша кількість цих угідь зафіксовано у межах сіл Дубриничі (254,74 га), Черногорола (201,71 га) та Малий Березний (201,54 га) (табл. 1). Найменші площі ріллі обсягом 10,8 га спостерігається у с. Новоселиця [1].

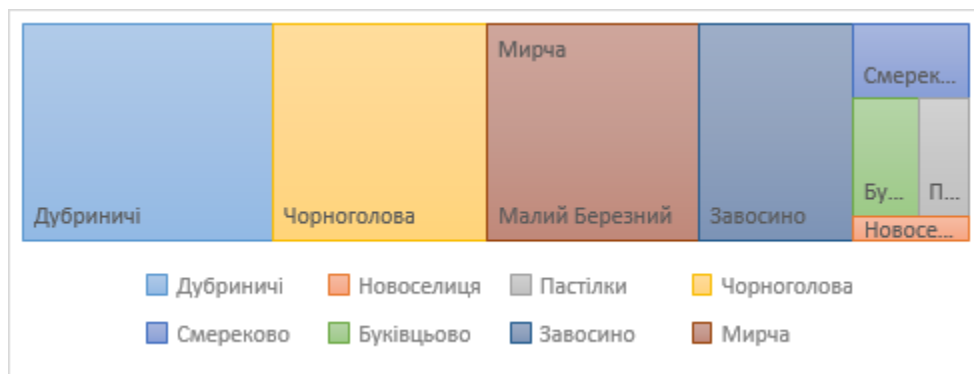

Рисунок 1. Ієрархічна діаграма площ сільськогосподарських угідь Дубриницько-Малоберезнянської ТГ за межами населених пунктів (станом на 2018 рік) [1]

Також значного поширення у межах населених пунктів Дубриницько-Малоберезнянської ТГ мають пасовища та сіножаті, площа яких складає 501,70 (28 %) та 345,38 га (19 %) відповідно. Понад 157 га пасовищ зосереджено у межах с. Дубриничі. Значні площі пасовищ у межах 85–89 га також розміщені на території сіл Черногорола, Малий Березний та ін. Найбільші прощі сіножатей також зафіксовані у вище вказаних селах територіальної громади, а також у селах Завосино та Мирча, сумарна площа яких тут перевищує 106 га.

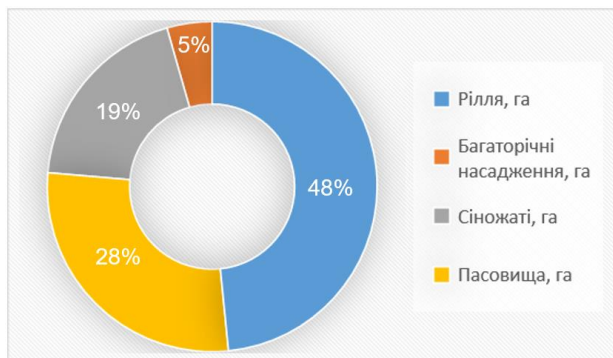

Рисунок 2. Загальна структура сільськогосподарських угідь Дубриницько-Малоберезнянської ТГ у межах населених пунктів (станом на 2018 рік) [1]

Найменшу частку від сільськогосподарських угідь у межах населених пунктів становлять багаторічні насадження із загальною площею 79,40 га [1]. Найбільша кількість садів та виноградників розміщено у селах Черногорола та Новоселиця, площа яких тут становить 44,61 та 13,01 га відповідно. Загалом, інтенсивність цільового використання земельних ресурсів

різняться у розрізі сіл територіальної громади та окремих сільських рад. Найбільші площі сільськогосподарських угідь зафіксовані у межах сіл Дубриничі, Чоноголова та Малий Березний, що становить понад 400-450 га у кожному.

Інтенсивне господарське використання сільськогосподарських угідь Дубриницько-Малоберезнянської ТГ та певні кліматичні зміни Карпатського регіону загострюють питання моніторингу земельних ресурсів та виявлення проявів негативних процесів у ґрунтовому середовищі. Але, на сьогодні проблемі моніторингу стану ґрунтів на території громади не приділяється належної уваги, а відтак практично відсутні актуальні сучасні дані про особливості поширення та розвиток процесів деградації ґрунтового покриву.

Таблиця 1.

Структура сільськогосподарських угідь Дубриницько-Малоберезнянської територіальної громади у межах населених пунктів (станом на 2018 рік) (розроблено на основі фондкових даних Відділу земельних відносин та з питань екології Дубриницько-Малоберезнянської ТГ [1])

№ п/п	Населений пункт, село	Рілля, га	Багаторічні насадження, га	Сіножаті, га	Пасовища, га	Всього
1	Дубриничі	254,74	3,42	57,58	157,33	473,07
2	Новоселиця	10,80	13,01	0,54	0,61	24,96
3	Пастілки	34,11	0,48	13,40	5,10	53,09
4	Чоноголова	201,71	44,61	73,25	87,43	407,00
5	Смереково	26,37	1,79	9,72	38,52	76,40
6	Буківцьово	21,27	2,85	8,10	35,41	67,63
7	Завосино	119,30	8,50	76,70	87,40	291,9
8	Мирча					
9	Малий Березний	201,45	4,74	106,09	89,90	402,2
	Всього	869,75	79,40	345,38	501,70	1796,23

На основі проведеного дослідження сільськогосподарських угідь Дубриницько-Малоберезнянської ТГ для оптимізації їх використання та охорони, на нашу думку, необхідним є:

- забезпечити раціональне використання і збереження ґрунтів як найважливішого компонента природного середовища;
- забезпечити застосування ґрунтозахисних технологій і інших заходів з усунення забруднення і деградації ґрунтів при здійсненні господарської і інших видів діяльності;
- забезпечити постійний моніторинг ґрунтів та агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення;
- своєчасно виявляти негативні зміни стану ґрунтів і обов'язково вживати заходи з відновлення деградованих ґрунтів;
- забезпечувати наукову обґрунтованість заходів з охорони ґрунтів;
- забезпечувати гласність, повноту і достовірність інформації про стан ґрунтів, про обсяги застосованих заходів з охорони ґрунтів;
- забезпечити участь громадськості у прийнятті рішень у галузі охорони ґрунтів;
- невідворотність відповідальності за шкоду, спричинену ґрунтам тощо.

ВИСНОВКИ. Попри відносно значні площі (1796,23 га у межах та 405,14 га за межами населених пунктів) сільськогосподарських угідь Дубриницько-Малоберезнянської ТГ,

ефективність їх використання залишається низькою. Передусім це стосується дрібних ділянок природних кормових угідь, занедбаних ділянок багаторічних насаджень – садів, городів тощо. Значна частина сільськогосподарських угідь громади використовується безсистемно, а культурно-технічні роботи на них не проводяться. Відтак показники урожайності основних сільськогосподарських культур не відповідають потенційним можливостям. Така ж ситуація спостерігається також для сінокосів та пасовищ. Екологічна ситуація останніх також погіршується через захаращення і заростання угідь чагарниками та малорослими деревами.

Основними проблемами з охорони земельних ресурсів на території Дубриницько-Малоберезнянської ТГ є зменшення поживних речовин у ґрунтах, водна ерозія ґрунтів і недостатня рекультивация порушених земель. Таким чином, повинно здійснюватися нормування в галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів з метою забезпечення екологічної і санітарно-гігієнічної безпеки громадян шляхом прийняття відповідних нормативів, які визначають вимоги щодо якості земель, допустимого антропогенного навантаження на ґрунти та окремі території, допустимого сільськогосподарського освоєння земель тощо. Нажаль, даних про проведення таких заходів ми не отримали, оскільки їх не проводили.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна статистична звітність про наявність земель та розподіл їх за власниками земель, землекористувачами, угіддями. Дубриничі: Фондові матеріали відділу земельних відносин та з питань екології Дубриницько-Малоберезнянської територіальної громади, 2021. URL: <http://dubrynichi-rada.gov.ua/index.php>
2. Земельний кодекс України : закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення 29.10.2021 р.).
3. Землі сільськогосподарського призначення: юридична енциклопедія : у 6 т./ за ред. Ю. С. Шемшученко. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. 744 с.
4. Канаш О. П. До проблеми ґрунтових обстежень. Землеустрій і кадастр. 2005. № 3. С. 55-60
5. Титова Н. І. Землі сільськогосподарського призначення: права громадян України : науково-навчальний посібник. Львів: ПАІС, 2005. 368 с.
6. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України / Л. О. Бондар, А. П. Гетьман, В. Г. Гончаренко та ін.; за ред. В. В. Медведчука. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 75 с.
7. Лановенко О. Г., Остапшина О. О. Земельні угіддя: словник-довідник з екології : навч.-метод. посіб. Херсон: ПП Вишемирський В. С., 2013. 226 с.
8. Осипчук С. О. Природно-сільськогосподарське районування України : монографія. Київ: Урожай, 2008. 188 с.
9. Про державний контроль за використанням та охороною земель : Закон України від 19.06.2003 р. № 963-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text> (дата звернення 15.07.2021 р.).
10. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 р. № 858-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text> (дата звернення 15.08.2021 р.).
11. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text> (дата звернення 25.10.2021 р.).
12. Сучасний стан та перспективи розвитку земельних відносин в Україні : інформація до парламентських слухань 13.09.2005 року. Київ: Кабінет Міністрів України, 2005. С. 1.
13. Третяк А. М., Дорош О. С. Управління земельними ресурсами : навчальний посібник / за ред. А. М. Третяка. Вінниця: Нова Книга, 2006. 360 с.
14. Чумаченко О. М. Еколого-економічна оцінка втрат від деградації земельних ресурсів (на прикладі земель сільськогосподарського призначення): монографія / за ред. О. М. Чумаченко, А. Г. Мартин Київ: ТОВ «Аграр Медіа», 2010. 210 с.